

УДК 711.455

Полутренко У.Б.,

*викладач кафедри архітектурного проектування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ВПЛИВУ МІСТОБУДІВНИХ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ТУРИСТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗАМКОВИХ КОМПЛЕКСІВ

Анотація. У статті викладено методика оцінки впливу містобудівних і культурологічних факторів на туристичне використання замкових комплексів, основу на методі факторного аналізу – найоптимальнішого для вивчення взаємозв'язків між значеннями певних змінних показників визначених факторів.

Ключові слова: методика, містобудівні та культурологічні фактори, туристичне використання, замкові комплекси.

Актуальність проблеми. У теперішній час не існує наукових сфер, у яких тією чи іншою мірою не застосовувалися б певні методи дослідження. Оскільки, *метод* – систематизована сукупність дій, призначених для вирішення певного завдання чи досягнення визначеної мети – обмежений рамками дії й результатів – з плином часу він може втрачати ефективність, перетворюючись у інші методи, відповідно до вимог часу, науково-технічного прогресу та потреб суспільства [1]. В цілому, сукупність методів (разом із прийомами, способами та засобами) є технологічною основою наукової *методології*. При цьому, початковим етапом методології є визначення об'єкта, предмета та завдання дослідження. Наступним етапом є вибір конкретних дослідницьких методів, чому передують комплексне їх вивчення. В подальшому проводиться аналіз специфіки вибраних методів дослідження, що дозволяє розробити логічну послідовність щодо їх застосування. Разом із тим, результат дослідження значною мірою залежить від того яким чином і згідно яких критеріїв методи вибрані для проведення даного дослідження й у якій комбінації вони при цьому використані [2]. Побудована певним чином система конкретних методів формує *методику* як алгоритм наукового дослідження [3].

Мета статті: визначення шляхів удосконалення спеціальної методики оцінки впливу містобудівних і культурологічних факторів на туристичне використання об'єкта дослідження – *замкового комплексу* – сукупності оборонних, культових, житлових, господарських і інших споруд у межах замкненого середовища, поєднаного функціональними взаємозв'язками з

територіями зон охоронної, регульованої забудови та охоронюваного ландшафту [4 - 6].

Виклад матеріалу. Методика оцінки впливу містобудівних і культурологічних факторів на туристичне використання замкових комплексів ґрунтується на методі факторного аналізу – найбільш оптимального для вивчення взаємозв'язків між значеннями певних змінних показників детермінованих факторів. Визначені фактори можуть створювати позитивний чи негативний вплив на формування та розвиток туристично спрямованої функціонально-планувальної організації замкових комплексів зі збереженням їх автентичності.

Дослідження впливу даних факторів полягає в оцінюванні та перевірці взаємозв'язків цілого ряду можливих критеріїв, значень і прогнозуванні наслідків певних пропонованих рішень. При цьому автором передбачається декілька напрямків дослідження факторів: *історико-культурний, архітектурно-містобудівний, ландшафтний, соціально-інфраструктурний*. Водночас, при вивченні даних факторів, враховуються нормативно-методичні рекомендації (розроблені в Київському Науково-дослідному й проектному інституті містобудування авторським колективом у складі А. Д. Іванової, Г. Д. Орехової, Г. І. Фруміна, Р. М. Хакало й інших), вимоги ДБН Б.2.2-2-2008 «Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування» та ДБН 360-92** «Планування і забудова міських і сільських поселень», а також спеціальні коефіцієнти і показники – пізнавальної цінності В. С. Кравціва, кількості історико-культурних ресурсів певних категорій (згідно Державних реєстрів пам'яток архітектури національного й місцевого значення) та транспортної доступності [5, 7 - 9]. Досліджувані фактори аналізуються за допомогою кількісної, бальної та рейтингової оцінки методами статистичного, картографічного, порівняльного аналізу та натурних обстежень.

При вивченні *історико-культурної цінності* замкових комплексів, автором використовується бальна та рейтингова оцінки (базуючись на роботах Т. В. Устенко «Методи обґрунтування реконструкції міської забудови в історично сформованих містах» і М. Г. Степанової «Методичні основи кількісної оцінки архітектурно-художніх якостей міського середовища»), що дозволяє провести порівняльний аналіз композиційно-візуальної цілісності, стану збереження та сучасного функціонального використання комплексів [10].

Архітектурно-містобудівні характеристики досліджуваних об'єктів вивчаються на основі картографічного аналізу й авторських натурних обстежень замкових комплексів (згідно наукових матеріалів Ю. Н. Кишика

«Системна організація висотних домінант» і А. В. Буніна, М. Т. Круглової «Архітектурна композиція міст»), внаслідок чого визначається їх місце розташування в структурі населених пунктів. Також на території замкових комплексів виділяються основні містобудівні вузли й архітектурні осі, архітектурні домінанти й ансамблі, які формують локальні панорами та силуети комплексів [7, 10, 11].

Ландшафтні особливості території замкових комплексів, враховуючи форму, висотні відмітки й ухил рельєфу, обриси берегів водойм, площі відкритих просторів, а також групи зелених насаджень, які створюють локальні види та пейзажі, бально оцінюються за результатами натурних досліджень і картографічного аналізу (на основі «Рекомендацій по розробленню проектів планування міст УССР з історико-архітектурними заповідниками і комплексами пам'яток архітектури») [7, 10, 12].

Соціально-інфраструктурні характеристики (рівень транспортної доступності, розвитку мережі об'єктів туристичної інфраструктури, чисельність населення) туристичних ареалів районного рівня, де розташовані замкові комплекси, автором оцінюються кількісно й якісно за допомогою традиційних методів статистичного, картографічного та порівняльного аналізу [7, 12, 13].

Перелічені фактори позитивно чи негативно впливають на формування й еволюцію туристично спрямованої функціонально-планувальної організації замкових комплексів, при збереженні їх автентичності. Оскільки вищезазначені фактори потребують комплексної оцінки (за ознаками та критеріями п'ятибальної експертної оцінки територій, викладеними в роботі Т. В. Устенко), – їх об'єднують у дві групи: *культурологічні* – історико-культурні та *містобудівні* – архітектурно-містобудівні, ландшафтні, соціально-інфраструктурні.

Аналіз *історико-культурних критеріїв культурологічних факторів* дає змогу визначити *потенціал* туристичного використання замкових комплексів. Зокрема, натурні обстеження, картографічний і порівняльний аналіз (із використанням бальної та рейтингової оцінок) дозволяють детермінувати стан збереженості замкових комплексів. Відповідно до нормативно-методичних рекомендацій А. Д. Іванової, Г. Д. Орехової, Г. І. Фрумїна, Р. М. Хакало й інших (за результатами бальної оцінки), проводиться рейтингова оцінка *збереженості комплексу*, на основі якої складається рейтингова оцінка *можливого сучасного пристосування оборонних споруд замкового комплексу* (табл. 1). Додатково виконується порівняльний аналіз *візуальної цілісності замкового комплексу* щодо гармонії просторового сприйняття оборонних споруд комплексу з оточуючою забудовою та ландшафтом [7, 10].

Таблиця 1

Рейтингова шкала оцінки збереженості та можливого функціонального пристосування оборонних споруд замкового комплексу

Критерії збереженості оборонних споруд замкового комплексу		Показники ступеня збереженості, %
Збереження всіх оборонних споруд		повний (76 – 100 %)
		частковий (51 – 75 %)
Збереження елементів і / або окремих ансамблів оборонних споруд		повний (26 – 50 %)
		частковий (1 – 25 %)
Види функціонального пристосування оборонних споруд замкового комплексу	Показники ступеня пристосування	Приклади пристосування
Туристична функція	особливо сприятливий	музей, виставковий зал, галерея, планетарій, театр, концертний зал, екскурсійне бюро, магазин сувенірів, скансен-музей, місце проведення історичних реконструкцій, концертів, фестивалів, майстер-класів по етно-танцях
		музеефікація без пристосування під музей, яка передбачає консервацію збережених елементів і / або окремих ансамблів споруд
Рекреаційна функція	сприятливий	готель, турбаза, пансіонат, санаторій, мотель, кемпінг, туристичний притулок, ресторан, таверна, кафе, танц-клуб
Наукова функція		дослідницький центр, лабораторія
Навчальна функція		університет, училище, семінарія, гімназія, школа, бібліотека, архів
Господарська функція	не сприятливий	склад вогнебезпечних і гігроскопічних матеріалів, зерносховище, овочесховище, тваринна ферма, гараж, завод, фабрика

Архітектурно-містобудівні, ландшафтні та соціально-інфраструктурні критерії містобудівних факторів аналізуються з метою більш точного визначення *специфіки* можливого туристичного пристосування замкових комплексів. За результатами авторських натурних обстежень, картографічного та порівняльного аналізу (базуючись на дослідженнях Ю. Н. Кишика

«Системна організація висотних домінант», А. В. Буніна, М. Т. Круглової «Архітектурна композиція міст», А. Д. Іванової, Г. Д. Орехової, Г. І. Фрумїна, Р. М. Хакало «Рекомендації по розробленню проектів планування міст УССР з історико-архітектурними заповідниками і комплексами пам'яток архітектури»), виконується бальна та рейтингова оцінки вищеперелічених критеріїв. При цьому, визначаються основні *композиційні візуально-просторові вузли та структурні осі замкового комплексу*, проводиться порівняльний аналіз *композиційно-просторової організації висотних домінант комплексу*. На основі показників пейзажної різноманітності території, аналізуються *естетичні характеристики ландшафту замкового комплексу* (мезоландшафту, мікроландшафту, ареаландшафту).

З метою розроблення *схем туристичних маршрутів*, визначення місця замкових комплексів у сформованих маршрутах і, відповідно, потенційних можливостей замкових комплексів як локальних туристичних об'єктів, проводиться статистичний, картографічний і порівняльний аналіз *соціально-інфраструктурних характеристик туристичних ареалів* на регіонально-районному рівні. Зокрема, локалізації та кількості історико-культурних об'єктів певних категорій (пам'яток архітектури та містобудування, археології, історії та мистецтва, серед яких окремо виділяються замкові комплекси як об'єкти дослідження). Отримані результати використовуються при визначенні *рівня пізнавальної цінності або атрактивності* (на основі фіксованих параметрів коефіцієнта пізнавальної цінності В. С. Кравціва: унікальний, високоатрактивний, середньоатрактивний, малоатрактивний, неатрактивний) історико-культурних туристичних ресурсів та *транспортної доступності* (ступеня щільності автомобільних і залізничних шляхів) у межах досліджуваних туристичних ареалів. Водночас, визначається взаємозв'язок рівня пізнавальної цінності історико-культурних туристичних ресурсів та чисельності жителів на регіонально-районному рівні, що дозволяє опосередковано прогнозувати перспективи розвитку мережі об'єктів туристичної інфраструктури на пропонованих туристичних маршрутах. При цьому, аналізується локалізація існуючих об'єктів туристичної інфраструктури (готелів, мотелів, турбаз, санаторіїв, ресторанів, кафе, АЗС, гірськолижних курортів). За даними проведеного аналізу, визначаються пріоритетні напрямки пропонованих туристичних маршрутів, проілюстровані авторською *схемою комплексної оцінки туристичного потенціалу* на прикладі Івано-Франківської області [7, 10, 11, 13, 14] (рис. 1).

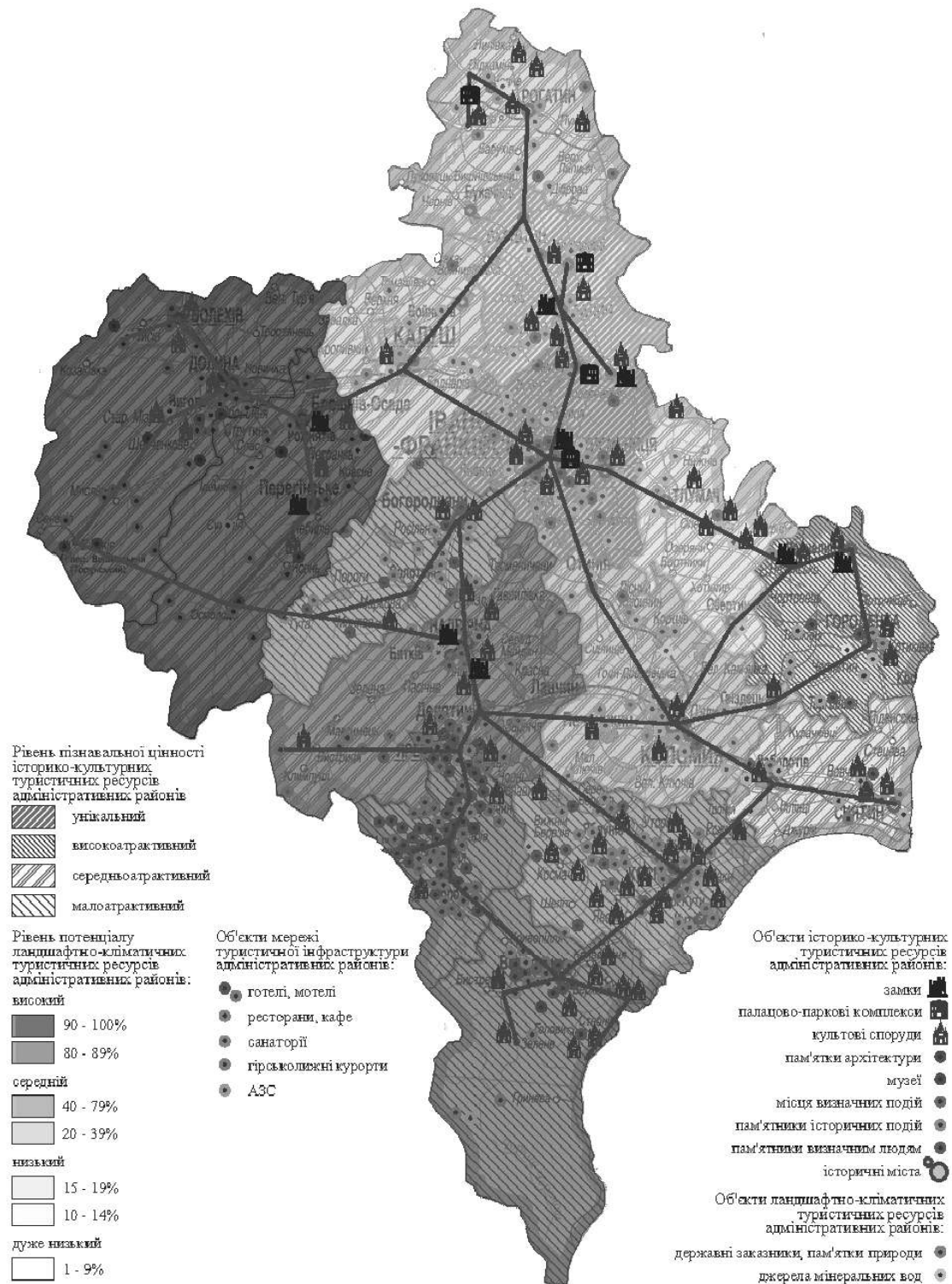

Рис. 1- Комплексна рейтингова оцінка туристичного потенціалу історико-культурних, ландшафтно-кліматичних туристичних ресурсів і мережі об'єктів обслуговування в схемі планування Івано-Франківської області

Висновки. Розглянуті шляхи удосконалення методики оцінки впливу містобудівних і культурологічних факторів на туристичне використання замкових комплексів дозволили проілюструвати взаємозв'язок між певними критеріями вибраних факторів і потенційними можливостями щодо

формування й розвитку туристично спрямованої функціонально-планувальної організації замкових комплексів зі збереженням їх автентичності.

Список літературних джерел:

1. Метод [Електронний ресурс] // uk.wikipedia.org [сайт]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4>
2. Солохин С.С. Системный анализ как методология комплексного исследования проблем развития рекреационной системы региона / С.С. Солохин // II Международная научно-практическая конференция «Туризм и рекреация: фундаментальные и прикладные исследования» (Москва, 20 апреля 2007 г.). – Москва: РИБ «Турист». – 2007. – 365 с.
3. Что такое методика? [Електронний ресурс] // elhow.ru [сайт]. – Режим доступу: <http://elhow.ru/ucheba/opredelenija/m/chto-takoe-metodika>
4. Закон України від 08.06.2000 року № 1805-III «Про охорону культурної спадщини» [Електронний ресурс] // zakon4.rada.gov.ua [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
5. Державні будівельні норми України ДБН Б.2.2-2-2008 «Планування та забудова міст і функціональних територій» [Електронний ресурс] // studopedia.org [сайт]. – Режим доступу: http://www.dnaop.com/html/29550/doc-%D0%94%D0%91%D0%9D_%D0%91.2.2-2-2008
6. Архитектура: короткий словник-довідник / Ред. А. П. Мардер. – К.: Будівельник / НДІ теорії та історії архітектури і містобудування, 1995. – 251 с.
7. Рекомендации по составлению проектов планировки городов УССР с историко-архитектурными заповедниками и комплексами памятников архитектуры / Ред. И. О. Кульчицкая // КиевНИПИградостроительства. – К.: Ротапринт, 1970. – с. 136.
8. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери: наукове видання / В. С. Кравців, Л.С. Гринів, М.В. Копач, С.П. Кузик. – Львів: НАН України. – ІРД НАН України. – 1999. – 78 с.
9. Державні будівельні норми України ДБН 360-92** «Планування і забудова міських і сільських поселень» [Електронний ресурс] // vertikal-d.com.ua [сайт]. – Режим доступу: <http://vertikal-d.com.ua/wp-content/uploads/2012/02/%D0%94%D0%91%D0%9D-360-92-.pdf>
10. Реконструкция исторических зон городов / Ред. Е. Е. Ключниченко, Т. В. Устенко, Г. И. Фильваров, Г. А. Заблоцкий // Сборник научных трудов НИПИградостроительства. – К.: Ротапринт, 1991. – 84 с.
11. Бунин А. В. Архитектурная композиция городов / А.В. Бунин, М.Т. Круглова. – М.: Академия архитектуры СССР – 1940. – 203 с.
12. Архитектурно-планировочная организация прибрежных территорий. Краткие методические рекомендации / Ред. И. О. Кульчицкая И. С. Ромоданова // КиевНИПИградостроительства. – К.: Ротапринт, 1969. – с. 62.

13. Корнева О. А. Методи обґрунтування реконструкції історичних комплексів (на прикладі Закарпатської області): дис. ... канд. техн. наук: 05.23.20 / Олена Валеріївна Корнева. – К., 2015. – 174 с.
14. Туристична карта-схема Івано-Франківської області [Електронний ресурс] // www.krassotkin.ru [сайт]. – Режим доступу: <http://www.krassotkin.ru/sites/itlibitum.org/МАР/ЕARTH/COUNTRY/UKRAINE/IVANO-FRANKIVS'KA%20OBLAST/>

Аннотация.

В статье изложена методика оценки влияния градостроительных и культурологических факторов на туристическое использование замковых комплексов, основанная на методе факторного анализа – оптимального для изучения взаимосвязей между значениями некоторых переменных показателей определенных факторов.

Ключевые слова: методика, градостроительные и культурологические факторы, туристическое использование, замковые комплексы.

Abstract.

In the article outlined of system the methods of estimating the impact of factors of urban planning and culturology on the use for tourism of castle complexes, based on the method of the factorial analysis – optimal for studying the relationship between the values of some variables indexes and certain factors.

Keywords: system the methods, factors of urban planning and culturology, the use for tourism, castle complexes.

УДК 712.2

Л.І. Рубан

*кандидат архітектури, доцент,
докторант кафедри ландшафтної архітектури КНУБА*

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРНО-ЛАНДШАФТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИБЕРЕЖНИХ ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ ПРОЕКТНОЇ ПРАКТИКИ ЛОНДОНУ, ВЕЛИКОБРИТАНІЯ)

Анотація: стаття присвячена висвітленню проблем сучасної архітектурно-ландшафтної організації прибережних територій стосовно їх гідротехнічного захисту від високої води та подальшого ландшафтного планування узбережжя. Вирішення проблем великого мегаполісу показано на прикладі досвіду планування прибережних територій р. Темзи у Лондоні, Великобританія.